

Strategijska inicijativa u NOR-u

U našoj literaturi nedovoljno se raspravljalo o kriterijumima za definisanje pojma »strategijska inicijativa« i o bitnim obeležjima strategijske inicijative u NOR-u. Svojom diskusijom želim da podstaknem teorijsku raspravu o ovoj veoma krupnoj i složenoj temi.

Strategijska inicijativa može biti shvaćena na više načina. Predmet naše pažnje ogleda se u dva pravca: 1) inicijativa kao jedno od bitnih svojstava pojedinaca, jedinica i štabova u NOV i 2) inicijativa kao element strategije oružane borbe.

U vojnoj teoriji i praksi nije bilo mnogo dilema niti velikih razlika u gledištima na značaj inicijative kao neophodne pretpostavke za aktivan odnos pojedinaca, jedinica i štabova u ratu. Međutim, stepen i domet inicijative uvek je zavisio od mnogih okolnosti, jer inicijativa nije apstraktan, već konkretan, materijalni pojam.

U klasičnim ratovima inicijativa ima tačno utvrđenu granicu. Obavezuje pojedince, jedinice, komande, štabove i ustanove na maksimalnu inicijativu ali samo u području njihove nadležnosti, pri čemu je, najčešće, pojam nadležnosti normiran do nivoa šablona. To praktično znači da inicijativa u oružanoj borbi može biti izražena ispoljena na odvojenim pravcima i u specifičnim prilikama i nepredviđenim situacijama. Lična inicijativa svodi se na pokretanje i preduzimanje onih radnji koje najbolje odgovaraju izvršenju strogo postavljenog zadatka.

Narodnooslobodilački i revolucionarni rat Jugoslavije potvrdio je da je inicijativa, shvaćena u najširem smislu, ne samo svojstvo nego i preimućstvo oslobodilačkih i revolucionarnih ratova. I ne samo to. Primeri iz našeg NOR-a dali su fenomenu inicijative sasvim nove dimenzije, pre svega s gledišta oslobađanja i pokretanja najšire energije masa. Oružani ustanak naroda Jugoslavije 1941. go-

dine, čiji je organizator i inicijator bila KPJ sa drugom Titom na čelu, imao je u sebi najveći naboj strategijske inicijative koji poznaje savremena istorija oslobodilačkih i revolucionarnih ratova.

Prema tome, termin strategijska inicijativa nema univerzalno obeležje. U najopštijem pojmu označava nametanje sopstvene volje protivniku akcijom širih (strategijskih) razmera. Imati strategijsku inicijativu, prema klasičnoj vojnoj teoriji, znači postići takav odnos snaga koji omogućuje nametanje vlastitih oblika i načina vođenja oružane borbe na delu ratišta ili na celom ratištu. Iako se izrazom strategijska inicijativa ne označava vid borbenih dejstava (ofanziva — defanziva), komandni stepen i obim (nivo) snaga, strategijskom inicijativom označava se stepen nadmoćnosti kojim se omogućuje izvođenje jedne ili više strategijskih operacija. Pojam strategijska inicijativa uključuje u sebe i mogućnost izbora strategijskog težišta, kao i vremena i načina prelaska u strategijski napad glavnine oružanih snaga.

U radovima glavnih predstavnika klasične vojne teorije ne postoji nikakva dilema u odnosu na ovo pitanje. Za Klauzevica »najbolja je strategija: uvek biti vrlo jak, pre svega u celini, a potom u odsudnoj tački«, a ta jačina, pre svega, zavisi »od apsolutne jačine vojske i od umešnosti pri upotrebi«.*

Možemo zaključiti da klasična vojna teorija uslovljava namećanje sopstvene volje protivniku u ratu postojanjem nadmoćnosti u ljudskom i materijalno-tehničkom faktoru. Dakle, prvi uslov za preuzimanje strategijske inicijative, a time i za izvođenje strategijske ofanzive, jeste nadmoćnost u navedenim faktorima.

Ako bi se u oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima tražile takve prednosti u pogledu nadmoćnosti, to bi uistinu značilo odricanje od oružane borbe. U našem slučaju to bi značilo odricanje od oružanog ustanka, koji je po karakteru svog unutrašnjeg bića sadržavao potencijalne, teško vidljive i klasično nemerljive elemente nadmoćnosti i strategijske inicijative.

Okupator je bio iznenađen ustankom u Jugoslaviji, kako širinom, organizovanošću i raznovrsnošću oružane borbe, tako i vremenom otpočinjanja. Narod je masovno pokrenut na ustanak i sam taj čin za našu istoriju predstavlja strategijsku inicijativu, a za okupatora strategijsko iznenađenje, jer je ustanak organizovan i izveden u trenutku neprijateljeve najveće nadmoćnosti, u svetskim razmerama.

* Klauzevic: *O ratu*, Vojno delo, Beograd 1951, str. 158.

U razvoju ustanka bilo je i kriza, naročito pri kraju prve godine rata, ali nikada takvih koje bi u neotklonjivu opasnost dovele transformisanje oružanog ustanka u opštenarodnu oslobodilačko-revolucionarnu oružanu borbu. Međutim, ako pojam strategijske inicijative shvatimo uže, onda zaključujemo da je posle oružanog ustanka nastupio period borbe za strategijsku inicijativu.

Komunistička partija Jugoslavije na početku ustanka postavila je krajnje radikalne ciljeve, koji nisu mogli biti ostvareni oružanim ustankom u uslovima postojanja jakih okupatorskih i kvislinških snaga. Već u prvoj godini rata stvoreno je uverenje da je samo organizovanom vojnom silom i oružanom borbom moguće postepeno preuzimati strategijsku inicijativu i postići konačnu pobjedu nad okupatorom i domaćim izdajnicima. To je bio veoma složen i težak proces. Isprepletenost ciljeva narodnooslobodilačke borbe i revolucije imperativno je uslovio uporedo preuzimanje strategijske inicijative na političkom i vojnom planu u uslovima kada saveznici nisu priznavali narodnooslobodilački pokret.

Strategijska inicijativa uslovno se sastojala iz dve komponente međusobno uslovljene i u funkciji ostvarenja jedinstvenog cilja. Komponente su bile istog smera, ali ostvarenje strategijske inicijative nije uvek išlo istim intenzitetom. Bilo je perioda u ratu kada je stepen ostvarenja strategijske inicijative bio veći na političkom a manji na vojnom planu i obratno.

Saznanja iz prethodnih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova, a još manje iz klasičnih ratova nisu mogla poslužiti kao uzor za rešenje brojnih problema koji su nastali posle oružanog ustanka. Preuzimanje strategijske inicijative nije moglo da se odvija po unapred razrađenim planovima i načelima i osloncem samo na stvorene oružane snage.

Istorijske mogućnosti za ostvarenje radikalnih ciljeva u tako složenim uslovima 1941. godine bile su više potencijalne, a manje stvarne. Od subjektivnih snaga koje su vodile oslobodilačko-revolucionarni rat zavisilo je koliko će te potencijalne mogućnosti pretvoriti u stvarne.

Veličina Titove stvaralačke strategije sastojala se, pored ostalog, i u tome što je sagledao složenost borbe za strategijsku inicijativu na vojnom i političkom planu. Situacija se stalno morala iznova procenjivati i na osnovu toga vršiti transformisanje sredstava i metoda vođenja oslobodilačko-revolucionarne borbe.

Načelo i orijentacija da se oružana borba u najrazličitijim formama vodi na čitavoj teritoriji Jugoslavije imalo je dalekosežan

politički i vojnostrategijski značaj sa stanovišta preuzimanja strategijske inicijative. Međutim, preuzimanje strategijske inicijative bilo je uslovljeno i izvođenjem ofanzivnih dejstava (operacija) širih razmera u vremenu i prostoru i po objektima koji su bili prioritetni sa stanovišta razvoja NOR-a kao celine. Takve prodore mogle su da izvode samo krupne jedinice NOVJ. Otuda se stvaranje takvih jedinica može oceniti kao odlučujući metod i sredstvo transformisanja partizanskog u kombinovani oblik oružane borbe, što je znatno uticalo na ubrzani proces preuzimanja strategijske inicijative.

Politička izolacija okupatora i kvislinga prisiljavala ih je da se oslanjaju samo na snagu operativnih jedinica, za razliku od NOVJ, koja je u stalnom usponu imala nepresušan izvor snaga u sveopštem narodnom otporu, tako da se taj odnos neprekidno menjao u njenu korist. Pohod grupe brigada u Bosansku krajinu 1942. godine i bihaćka operacija, pohod Grupe partizanskih odreda Slovenije u Štajersku 1942, prodor Glavne operativne grupe VŠ NOVJ u istočnu Bosnu 1943. godine, februarski pohod jedinica NOV u Makedoniju 1944. i prodor Operativne grupe divizija NOV u Srbiju 1944. godine možemo smatrati kao procese oružane borbe od izuzetnog značaja za postepeno preuzimanje strategijske inicijative, prvo na pojedinim delovima jugoslovenskog ratišta a zatim na celom ratištu.

Saznanja o načinu ostvarenja strategijske inicijative u NOR-u od kapitalne su vrednosti za našu savremenu koncepciju i doktrinu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, a naročito za strategiju oružane borbe. Zbog toga smatram da naša dosadašnja istraživanja ove teme nisu iscrpljena.